Kepan lausunto valtioneuvoston selontekoon ihmisoikeuspolitiikasta

Ulkoasiainvaliokunnalle 10.12.2009

Kehitysyhteistyön palvelukeskus Kepa kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto valtioneuvoston selonteosta Suomen ihmisoikeuspolitiikasta.

Selonteko osuu ajankohtaiseen hetkeen, sillä talous- ruoka- ja ilmastokriisit iskevät kovimmin kehitysmaihin ja niissä heikoimpiin ryhmiin. Ihmisoikeusperustaisuus antaa mahdollisuuden turvata hyvän elämän edellytyksiä kokonaisvaltaisesti.

On tärkeää, että valtioneuvosto tarkastelee selonteossaan ihmisoikeuksia kaikilla eri ulkopolitiikan sektoreilla. Kehitystavoitteiden saavuttaminen edellyttää, että ihmisoikeuksien toteutuminen varmistetaan johdonmukaisesti paitsi kehitysyhteistyössä, myös kaikessa muussa ulkopolitiikassa.

Ihmisoikeusperustainen lähestymistapa kehitysyhteistyön perustana

Suomen kehityspoliittisessa linjauksessa korostetaan ihmisoikeusperustaisen lähestymistavan keskeisyyttä köyhyyden vastaisessa työssä. Ilman sitä kehitysyhteistyön läpileikkaaviksi teemoiksi valittujen haavoittuvien ryhmien oikeudet uhkaavat jäädä sivuhuomiolle Suomen kehityspolitiikassa.

Läpileikkaavat teemat nostavat haavoittuvimmista ryhmistä keskiöön erityisesti naiset, lapset ja vammaiset. Näiden ryhmien ihmisoikeuksien turvaaminen edellyttää erityishuomiota. Ihmisoikeusperustainen lähestymistapa korostaa köyhyyden perussyihin puuttumisen tärkeyttä laajasti ja ottaa mukaan näiden ihmisten lisäksi myös muut haavoittuvimmat ryhmät.

Läpileikkaavuuden korostaminen ei saa johtaa siihen, että muut ihmisoikeusteemat (kuten esimerkiksi poliittiset oikeudet, maanomistusoikeus, perheoikeus tai oikeus ruokaan ja puhtaaseen juomaveteen) jäävät paitsioon.

- ➔ **Suomen tulee varmistaa ihmisoikeusperustaisuuden toteutuminen kaikessa kehitysyhteistyössä.**

Läpileikkaavat teemat tarvitsevat stategiaa

Selonteko nostaa esiin kehityspolitiikan läpileikkaavien teemojen toteutumisesta tehdyt arvioinnit. VTV:n ja UM:n julkaisemat evaluaatiot osoittavat, että läpileikkaavat teemat eivät toteudu riittävästi Suomen kehityspolitiikassa: vastuusuhteet ovat epäselviä, osaamista ei kehitetä riittävästi ja seurannassa on puutteita. Läpileikkaavien teemojen valtavirtaistaminen vaatisikin nykyistä enemmän strategista suunnitelmallisuutta, resursseja, osaamisen kehittämistä ja vastuiden määrittelyä. Jokaiselle teemalle on määriteltävä erilliset tavoitteet ja seurantamittarit, joiden avulla teemojen toteutumista voidaan seurata.

Myös teemojen seurantaa on vahvistettava. Esimerkiksi ulkoasiainministeriön eduskunnalle vuosittain laatima kehityspoliittinen kertomus voisi sisältää nykyistä enemmän tietoa läpileikkaavien teemojen valtavirtaistamisen edistymisestä.

Selonteko mainitsee läpileikkaavien teemojen edistämisen keinoina valtavirtaistamisen sekä sitä täydentävät, eri oikeuksiin keskittyvät yksittäiset hankkeet ja ohjelmat. Ulkoasiainministeriön julkaisema evaluaatio kuitenkin osoittaa, että tuki naisten oikeuksille ja sukupuolten väliselle tasa-arvolle on

vähentynyt sen jälkeen, kun niitä on päätetty edistää valtavirtaistamalla. Haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien oikeuksien edistäminen on turvattava erillisillä ohjelmilla samalla, kun ministeriö pyrkii parantamaan teemojen valtavirtaistamista.

Myös poliittinen vuoropuhelu kumppanimaiden kanssa on tärkeä keino läpileikkaavien teemojen ja ihmisoikeuksien toteutumisen edistämiseksi. Valtioiden vastuulla on taata kansalaisilleen ne edellytykset ja rakenteet, joissa ihmiset voivat täysimittaisesti toteuttaa heille kuuluvia oikeuksiaan ja valinnanmahdollisuuksia.

- ➔ **Suomen tulee laatia strategia, jossa linjataan selkeästi, miten läpileikkaavat teemat valtavirtaistetaan kaikkeen Suomen kehityspolitiikkaan. Strategiassa tulee määritellä selvästi valtavirtaistamista toteuttavat ja sen seurannasta vastaavat tahot, ja heille on taattava riittävät resurssit sekä tarvittavat työkalut tehtävän toteuttamiseen.**

Järjestöt vahvistavat etelän kansalaisyhteiskuntaa

Selonteko korostaa kansalaisjärjestöjen roolia Suomen kehitysyhteistyössä vammaissektorilla. Järjestöillä on tässä työssä tärkeä rooli, mutta tällä hetkellä niiden harteille sälytetään liian suuri vastuu. Jopa 70 prosenttia Suomen vammaisalan kehitysyhteistyöstä on järjestöjen tekemää. Järjestöjen tekemällä työllä ei voida korvata hallitusten välistä yhteistyötä.

Selonteko mainitsee järjestöjen tuen keskittyvän opetusalan ja sosiaali- ja terveyspalveluiden kehittämiseen sekä väestökysymyksiin ja kansalaisyhteiskunnan vahvistamiseen. Järjestöjen erityinen lisäarvo on kansalaisyhteiskunnan vahvistamisessa Suomessa ja kehitysmaissa, mutta selonteossa nähdään järjestöjen tekemä työ liian kapeasti. Kehitysyhteistyötä tekevien suomalaisten kansalaisjärjestöjen toiminnan kirjo ulottuu vapaaehtoispohjalta toimivista ruohonjuuritason järjestöistä suuriin ammattimaisiin järjestöihin, ja työtä tehdään useilla eri temaattisilla ja maantieteellisillä alueilla.

Kansalaisyhteiskunnan merkitys on tärkeää muistaa myös silloin, kun Suomi suunnittelee yhteistyötä kehitysmaiden kanssa. Kehitysmaiden kansalaisia kuulemalla ja paikallista kansalaisyhteiskuntaa tukemalla turvataan myös heikoimpien ryhmien äänen kuuluminen ja se, että apu vastaa ruohonjuuritason tarpeisiin ja haasteisiin.

Kehitysyhteistyön ihmisoikeusperustainen lähestymistapa vahvistaa demokratiaa ja kansalaisten roolia demokraattisessa yhteiskunnassa. Se aktivoi kansalaisia haastamaan valtiota vastuuseen ja tekee ihmiset tietoisiksi oikeuksistaan ja valtion velvollisuuksista. Kansalaisjärjestöt saavuttavat ruohonjuuritasolla kansalaisia, joiden aktivoimista aktiivisiksi, kantaaottaviksi ja tiedostaviksi kansalaisiksi tarvitaan, jotta demokratia ylipäätään voi toimia.

- ➔ **Suomen tulee huolehtia, ettei päävastuu yhdenkään ihmisoikeuspoliittisen painopistealueen edistämisestä jää kansalaisjärjestöjen vastuulle, ja että Suomi toteuttaa ihmisoikeusperustaisuutta kaikessa kehitysyhteistyössään.**

Rahoituslaitosten lainaehdot estävät ihmisoikeuksien toteutumista

On hyvä, että Suomi tukee kansainvälisten rahoituslaitosten kautta ihmisoikeuksia edistäviä ohjelmia ja rahastoja. Kehitysmaiden kannalta akuutimpi ongelma on kuitenkin usein rahoituslaitosten lainojen mukana tulevat talouspoliittiset lainaehdot, jotka ovat perinteisesti rajanneet mahdollisuuksia investoida esimerkiksi julkiseen terveydenhuoltoon ja koulutukseen eli alueille, joilla on merkittävä rooli taloudellisten ja sosiaalisten ihmisoikeuksien toteutumisessa.

- ➔ **Suomen tulee tehdä työtä sen puolesta, että talouskriisin myötä vähitellen käynnistynyt talouspoliittisten lainaehtojen vähentäminen tulee jatkumaan. Yksi tärkeä paikka tähän on Maailmanpankin kehitysjärjestö International Development Associationin (IDA) lisärahoituskierros ensi vuonna.**

Kansainväliset sopimukset ihmisoikeuspolitiikan lähtökohtana

Suomi on allekirjoittanut YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen vuonna 2007, ja sen ratifiointiin valmistaudutaan parhaillaan. Sopimus on ainoa laatuaan sikäli, että se velvoittaa valtioita varmistamaan, että vammaisten oikeuden huomioidaan myös kansainvälisessä toiminnassa ja kehityspolitiikassa. Tämä lisää vammaisten oikeuksien huomioimisen ja toteutumisen seurannan painoarvoa entisestään.

Suomi ei sen sijaan ole ratifioinut ILO 169 sopimusta ja Pohjoismaisen Saamelaissopimusprosessin loppuun saattaminen on edelleen vuosienkin jälkeen kesken. Suomen lainsäädäntöä tulisi muuttaa siten että sopimusten ratifioiminen olisi mahdollista. Erityisesti luonnonvaroista puhuttaessa haasteet Suomen oman alkuperäiskansan kanssa ovat ilmeiset. Tilanne on usein sama kansainvälisesti ja erityisesti kehitysmaissa, joissa luonnonvarat ovat vieläkin keskeisemmässä roolissa ihmisten elinkeinoissa ja päivittäisessä selviämisessä. Suomen tulisi hoitaa myös kotimaiset haasteet kuntoon, jotta se voisi olla kansainvälisesti uskottava toimija alkuperäisväestöasioissa.

Lisätietoa:

Matti Ylönen, kehityspoliittinen sihteeri, p. 040 761 8925, matti.ylönen@kepa.fi